

Multikulturális nevelés: értelmezés és attitűdök egy budapesti tanárokkal végzett vizsgálat alapján

Nguyen Luu Lan Anh, Boreczky Ágnes, Gordon Győri János

lananh@ppk.elte.hu

boreczky.agnes@ppk.elte.hu

gyori.janos@ppk.elte.hu

ELTE PPK Interkulturális Pszichológiai és Pedagógiai Intézet

OTKA K-79143

A multikulturalizmus „válsága”: közbeszéd vagy valóság?
Bevezető gondolatok/ értelmezési keretek a kutatáshoz
Globalizáció –kozmpolitizmus (norma) –k ozmpolitizáció (tény)
(Beck-Grande, 2007, Beck, 2012)

- a globális 'Másik', a bennünk élő 'Másik' stb.
- rasszizmus-univerzalizmus-nacionalizmus-multikulturalizmus-kozmpolitizmus

„...A multikulturalizmus ... egymás mellé helyezi a különböző Másikat, mint homogén kultúrákat vagy nemzeteket. ... a *kozmpolitizmus a különbséggel szembeni társadalmi attitűdök változatainak sajátos szintézise*. A kozmpolitika Európa modellje ugyan feltételezi az univerzalizmus, az egyenlőség minimumát, de az univerzalisztikus Európával szemben a dialogikus képzeletet helyezi a középpontba, azaz elismeri és magába foglalja a kizárt Másikat. A kozmpolitika szemlélet tartalmaz egy minimális univerzalizmust, de elismeri a Másikat kívül és belül.” (Beck, 2012).

A multikulturalizmus „válsága”: közbeszéd vagy valóság? Bevezető gondolatok/ értelmezési keretek a kutatáshoz

Multikulturális társadalom - multikulturalista társadalom-
multikulturalista nézőpont (Parekh, 2000)

- asszimiláció-integráció- *állampolgárság-kötődés*
- egység-diverzitás (politikai egység kulturális egyformaság nélkül)
- egyenlőség-különbség
- Egy multikulturális...közösség „csak akkor várhatja el a tagjaitól azt, hogy kialakuljon bennük a közösséghez való tartozás érzése, ha maga a közösség is értékeli és becsben tartja őket sokféleségükben , és mindez a közösség strukturájában, politikájában, közügyeinek intézésében, önmaga megértésben és önmeghatározásában is tükröződik. „ (Parekh, 2000,342.)

Mivel az állampolgárok szükségletei különbözőek, az egyenlő bánásmódhoz a különbözőségek teljes figyelembevételére van szükség. Igazságtalanság és egyenlőtlenség lesz abból, ha az egyenlőség elve alapján elhanyagoljuk a releváns különbségeket, és a bánásmód egyformaságához ragaszkodunk, az viszont diszkriminációt eredményez, ha a különbségek okán elhanyagoljuk az egyenlőséget.

(The Runnymede Trust, 2000: Preface - Parekh Report)

A multikulturalizmus „válsága”: közbeszéd vagy valóság?

Bevezető gondolatok/ értelmezési keretek a kutatáshoz/multikulturális pedagógia-
egy példa

- "A multikulturális oktatás *átfogó* iskolai reformfolyamat és *minden* diák számára alapvető. Szembeszáll a *rasszizmussal*, elutasítja azt, miként a társadalmi és az iskolai *diszkrimináció* valamennyi formáját. *Elfogadja* és *megerősíti* a diákok, közösségeik és a tanárok által képviselt pluralizmust (legyen az etnikai, faji, nyelvi, vallási, gazdasági vagy nemi stb. különbség). A multikulturális oktatás áthatja a tantervet és az iskolában alkalmazott tanítási stratégiákat, éppúgy mint a tanárok, a diákok és a szülők közti interakciókat, és azt ahogyan az iskola értelmezi a tanítást és a tanulást. Mivel mögöttes filozófiája a kritikai pedagógia, és mivel a tudást-reflexiót és cselekvést (praxis) a társadalmi változás feltételének tartja, ezekre összpontosít, miáltal támogatja a *társadalmi igazságosság* (kiemelések - B.Á.) demokratikus alapelveit." (Nieto, 1996, 307-308. o.)

A multikulturalizmus „válsága”: közbeszéd vagy valóság?

Bevezető gondolatok/ értelmezési keretek a kutatáshoz/multikulturális pedagógia-
egy másik példa

- „A sajátos értékekhez és szokásokhoz kötődő, etnikai identitásra alapozó pedagógiától addig a pedagógiáig, mely tartózkodik az identitás olyan felfogásától, mely korlátozta és megfegyelmelte az egyént, a közös emlékekre és történelmekre épülő képzelt kollektivizmus tanításáig, a narratív konstruktivizmusig, melyben a kulturális sajátosság nem több mint egyfajta társadalmi-történeti artikuláció, a multikulturális oktatást a 70-es évek elejétől fogva –gyakran látszatra egymással ellentétes céllal - nagyon sokféle módon gyakorolták. A multikulturalizmus napjaink legtünékenyebb kérdéseit feszegeti, beleértve a rasszizmust a diszkriminációt, az imperializmust, a kolonializmust, és egy csomó olyan ellentmondásos politikai és oktatási kérdést, mint amilyenek a privatizáció, a pozitív diszkrimináció, az egyéni és a kollektív jogok.” (McDonough 2008, 321-322. o.).

A multikulturalizmus „válsága”: közbeszéd vagy valóság? Bevezető gondolatok/ értelmezési keretek a kutatáshoz

A diverzitás támogatása az oktatásban

„A diverzitás támogatása az oktatásban és az oktatáson keresztül egy olyan társadalomnak a célja, mely a jövőbe tekint (és a jelennel foglalkozik). Ezt egyben a saját maga újra felfedezésének egyetlen módjának kell tekintenie az emberi létet reprezentáló bizonytalansággal szemben. (Gomes és Buli-Holmberg, 2010, 411.o.).

Közös kiindulási pont a szakterületen

az a feltételezés, hogy egy globális, multikulturális világ új lehetőségeket és kihívásokat állít az iskolai világ elé (Gundara, 2000; Portera, 2008).

Kutatás

- Kutatási előzmények

kevés kutatás-alapú tudás a tanárok attitűdjeiről és tantermi gyakorlatáról

Nagy, összehasonlító empíria Szalai és Schiff (2014):
magyarországi roma diákok (nem tanári attitűdöt vizsgálnak).

- Magyarország

- Migráns tanulók az iskolában (viszonylag „új” jelenség) (Feischmidt, Nyíri, 2006).
- Határon túli magyarok
- Tanulói sokszínűséggel kapcsolatos tapasztalatok és tanulói sokszínűség tematizálása
- Mégis: monokulturális nézet dominanciája

Kutatás

- fókuszcsoport, kérdőív (344 tanár), tantermi megfigyelés
- általános és középiskolai tanárok

A mintavétel szempontjai: nem, kor, legmagasabb iskolai végzettség, tevékenység (pl. tanító, szaktanár, gyógypedagógus stb.), iskolafenntartó

(Forrás: EMMI Közoktatás-statisztikai adatgyűjtés, 2011/2012)

Ebben az előadásban a (feltáró) kérdés

- Mit jelent a budapesti tanárok számára a multikulturális nevelés?
- Mivel függ össze a tanári multikulturális attitűd?

Mérőeszköz kidolgozása

Mérőeszköz

„Kérjük, fejtse ki röviden, **mit ért Ön a *multikulturális nevelés* alatt!**”

„**Tanári multikulturális attitűd**” Fontos, hogy az iskola hozzá tudjon segíteni minden kisebbségi tanulót ahhoz, hogy társkapcsolatai alakuljanak ki a többségi csoporthoz tartozó tanulókkal.”

Spencer-Rogers, McGovern (2003) **Interkulturális kommunikációs érzélem** „Kellemetlen érzés fog el, ha olyan diákokat hallok beszélni, akiknek erős az akcentusa.”

Különböző csoportokkal kapcsolatos attitűd (**xenofóbia**) „Mennyire tartja rokonszenvesnek az....csoport tagjait?”

Bevándorlókkal kapcsolatos attitűd: enrichment „A bevándorlók hozzájárulnak Magyarország gazdasági fejlődéséhez”

Bevándorlókkal kapcsolatos attitűd: fenyegetettség „A bevándorlók elveszik a munkahelyeket a magyar állampolgároktól”

Iskolai integrációs stratégia: integráció, asszimiláció, szegregáció, elhárítás

Schwartz (2001) **értékkérdőív**

Nyelvi tapasztalat (jelenleg és gyerekkorban)

Tanulói mássággal (nyelvi, etnikai, kulturális, vallási) kapcsolatos tapasztalat „...tapasztalattal rendelkezem a nyelvi mássággal jellemezhető tanulók nevelése terén.”: nyelvi, kulturális, vallási, etnikai másság

Eredmény: a multikulturális nevelés tanári értelmezései

- ❖ a szakirodalomban felsorolt szinte valamennyi, interkulturális/multikulturálisneveléssel kapcsolatos fogalom, irány, szint, különböző gyakorisággal ugyan, de legalább pár említés erejéig szerepel.
- ❖ Három gyakran említett tartalomkör:
 - ❖ a kulturális sokszínűség (*leggyakrabban a nemzetiség, majd vallás és szokások*), különbözőségek és ehhez kapcsolódóan *a különbözők együttnevelése* – deskriptív és esszencialista;
 - ❖ *a különböző kultúrák megismerése, velük kapcsolatos ismeretek szerzése* – az iskola ismeretszerzési szemlélete;
 - ❖ *Elfogadás* – *ez az etnorelatív (vs. etnocentrikus szint)* (Hammer, Bennett & Wiseman, 2003), a multikulturalitás támogatásának első szintje (Nieto, 1994).

Multikulturális nevelés

akkulturációs stratégiák

- integráció (9 említés)
- eredeti kultúra, identitás, nyelv megtartása (12 említés)
- globalizált világ/ világpolgár nevelése (7 említés)
- asszimiláció (2 említés)
- feltételes megengedés (3 említés)

másság, különbözőség miben léte

- értékek (11 említés)
- hagyomány (15 említés)
- nemzetiség (49 említés)
- szokás (22 említés)
- öltözék (4 említés)
- vallás (28 említés)
- étkezés (3 említés)
- ország, nemzet (15 említés)
- osztály/társadalmi réteg (13 említés)
- nyelv (17 említés)
- határon túli magyarok (2 említés)
- SNI (3 említés)
- egészségi állapot (1 említés)
- nemek (1 említés)

kultúrák sokszínűsége általában (22 említés)

a multikulturális nevelés elemei és folyamatai

- együtt nevelés (55 említés)
- több diszciplínán átívelő tanítás (8 említés)
- együttműködésre nevelés (4 említés)
- eltérő háttér tudatosítása, elfogadtatása (2 említés)
- osztályteremben, iskolában levő diákok eltérő háttere, vegyes összetétele (20 említés)
- külföldi diákok (5 említés)
- más kulturális csoportokra vonatkozó tudáselemek beépítése az oktatásba (13 említés)
- differenciált oktatás (9 említés)

magyar nemzeti értékek tanítása (2 említés)

nem ismeri a fogalmat (4 említés)

saját és más kultúrák viszonya

- különböző csoportok egymás melletti együttélése (7 említés)
- "szafari" betekintés más kultúrákba (3 említés)
- perspektívaváltás, más kultúrák perspektívájának megértése (6 említés)
- más kultúrák elemeinek, értékeinek beépítése a saját kultúrába (5 említés)

tartózkodó álláspont, mérsékelt tapasztalat (2 említés)

kompetencia/interkulturális kompetencia (3 említés)

előnyök, pozitív hozamok

- személyiségfejlődést elősegítő (2 említés)
- széles látókört adó (3 említés)
- kulturális önreflexió (5 említés)
- sokszínűség értékei (15 említés)

kulturális ismeretek (92 említés)

egymás megismerése (10 említés)

mássághoz, különbözőséghez való viszonyulás

- nyitottság más kultúrák iránt (9 említés)
- tolerancia, toleráns gondolkodás (14 említés)
- másság (13), egymás (24), és más kultúrák (26) elfogadása
- más kultúrák tisztelete (5 említés)

társadalmi igazságosság

- előítéletcsökkentés (4 említés)
- egyenjóság, egyenlő bánásmód (6)

kinek a neveléséről van szó?

- többség nevelése, többség felelőssége (5 említés)
- kisebbségek segítése, kisebbségek nevelése (14 említés)

azonos alapértékek és kulturális konvergencia (9 említés)

Eredmény: a multikulturális nevelés tanári értelmezései

- A multikulturális nevelésnek pozitív értéket tulajdonítók szignifikánsan erősebb multikulturális attitűdöt mutatnak

t= 3,598, p=0,00

Eredmény: iskolai integrációs stratégiával való összefüggés

- ❖ Multikulturális attitűd és iskolai integrációs stratégia ANOVA
 - ❖ integráció > asszimiláció > szegregáció, háritás
- ❖ Interkulturális kommunikációs negatív érzelem és iskolai integrációs stratégia ANOVA
 - ❖ integráció < szegregáció, és
 - ❖ integráció < háritás

Eredmény: Multikulturális attitűd előrejelzői 1.

	Beta	Szign
bevéndorlóknak tulajdonított enrichment - gazdagítás	,269	,000
fordított xenofobia	,259	,000
tanulói másság tapasztalat	,182	,003
külföldi, bevéndorló diákok aránya	,149	,014
tekintélyelvűség	-,146	,023

Eredmény: Multikulturális attitűd előrejelzői 2.

	Beta	Szign
Magyarország kulturális életét gazdagítják a bevándorlók	0,368	0,000
A bevándorlók többet adnak be a közösségbe, mint a mennyit visszakapnak belőle	0,133	0,008
Csupán azoknak a bevándorlóknak kellene letelepedési engedélyt kapniuk, akik hajlandók alkalmazkodni a magyar szokásokhoz, ill. kultúrához	-0,120	0,014
Bevándorlók hozzájárulnak Magyarország gazdasági fejlődéséhez	0,115	0,040

- Asszimilációs orientációt preferálók: 91 fő (4-es, 5-ös fokozat az 5-fokú skálán)
Legmagasabb iskolai végzettséggel negatívan korrelál ($r=0,527^{**}$)

Eredmény: Multikulturális attitűd előrejelzői 3.

	Beta	Szign
Beszélt nyelvek száma	0,128	0,018
Interkulturális kommunikációs negatív érzelem	-0,170	0,002
Beszéltek-e más nyelvet is gyerekkorában	0,142	0,008

Eredmény: Multikulturális attitűd előrejelzői 4.

	Beta	Szign
Hatalom érték	-0,146	0,006
Egyenlőség érték	0,122	0,058
Jóakarát érték	0,132	0,055

Összefoglalás

- A multikulturális nevelés heterogén értelmezése
- A multikulturális attitűdöt előre jelzi:
 - a másokhoz, a külső csoportok tagjaihoz való viszonyulás (fordított xenofóbia), a velük való interakció közben átélt érzélem, szorongás (interkulturális kommunikációs negatív érzélem);
 - a bevándorlóknak tulajdonított gazdagító – enrichment hatás;
 - Bevándorlókkal kapcsolatos asszimilációs nézet;
 - értékek és tekintélyelvűség;
 - a sokféleség tapasztalata: a gyerekkori, családi (beszéltek-e idegen nyelvet gyerekkorukban) és pályaszocializációs (migráns gyerekek aránya, mássággal jellemezhető tanulókkal kapcsolatos tapasztalatok) előzmények.

Tanári multikulturális attitűdöt mérő eszköz kidolgozásának első lépése: működni látszik.

Irodalom

- Beck , U.- Grande, E (2007: *A kozmopolita Európa. Társadalom és politika a második modernitás korában.*Szeged, Belvedere
- Beck, U. (2012): *A több Európa igazságosabb is* – Interjú Ulrich Beckkel. 2000. 2012/ 1 - <http://ketezer.hu/2012/01/a-tobb-europa-igazsagosabb-is-interju-ulrich-beckkel/>
- Feischmidt M., Nyíri P. (2006, szerk.) *Nem kívánt gyerekek? Migránsok a magyar közoktatásban.* Budapest, Sík Kiadó Kft.
- Nguyen Luu, L.A. (2014) Tanárok multikulturális attitűdje a kérdőíves vizsgálat tükrében. In Gordon Győri J. (szerk.) *Tanárok interkulturális nézetei és azok hatása az osztálytermi munkára.* Budapest, ELTE Eötvös Kiadó. 41-56.
- Gomes, M.P., Buli-Holmberg, J. (2010) Focus introduction: Reflections on teacher education for diversity. *Intercultural Education*, 21, 411-413.
- McDonough, T. (2008): The Course of „Culture” in Multiculturalism. *Educational Theory*, 58, 3, 321-342.
- Nieto, S. (1996): *Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education* (2. ed.), Longman, New York.
- Szalai, J., Shiff, C. (eds.) (2014): *Migrant, Roma and Post-Colonial Youth in Education across Europe.* Palgrave Macmillan.
- The Runnymede Trust (2000): *The Future of Multi-ethnic Britain: the Parekh Report.* London, Profile Books

Köszönjük!

